

การสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ Creating a Development of Community Leader Potential for Learning Program

อัศวิน หนูจ้อย¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีวัตถุประสงค์
1) เพื่อพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และ
2) เพื่อประเมินผลการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ โดยจัดการสนทนากลุ่ม
(Focus Group) ผู้นำชุมชนจากชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับจากผลการพัฒนา
ทั่วประเทศ และผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน และคัดเลือกผู้นำชุมชนในชุมชนที่อยู่ระหว่าง
การพัฒนา จำนวน 20 คน ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)
ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่มกิจกรรม อาสาพัฒนาชุมชน และสมาชิกองค์การ
บริหารส่วนตำบล เครื่องมือที่ใช้คือแบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การวิเคราะห์
ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ คำนวณค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (x) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
(SD)

ผลการวิจัยพบว่า

1. การสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ปรากฏผลดังนี้
 - 1.1 ความสอดคล้องของหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้
ค่าดัชนีความสอดคล้องของหลักสูตรมีค่าคะแนนมากกว่า 0.05 แสดงว่าองค์ประกอบของ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, หลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการศึกษาระดับปริญญาโท
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หลักสูตรมีความสอดคล้องในทุกประเด็น และหลักสูตรมีความสอดคล้องเป็นที่ยอมรับได้

1.2 การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ รวมค่าคะแนนเฉลี่ย 4.23 ระดับความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แสดงว่าหลักสูตรมีความเหมาะสม

2. การประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

2.1 ประเมินผลการวัดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจก่อนการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 10.00 และ หลังการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 14.50 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 แสดงว่าหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

2.2 การประเมินผลความสามารถด้านทักษะหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดำเนินการประเมินหลังการฝึกอบรมโดยคณะวิทยากร พบว่า ผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.90 – 4.80

2.3 การประเมินผลความสามารถด้านเจตคติ หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ พบว่า ผลการเปรียบเทียบเจตคติของผู้นำชุมชนเพื่อเรียนรู้ก่อนการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 4.08 และ หลังการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 4.52 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยด้านเจตคติหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 แสดงว่าหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้นำชุมชนมีความสามารถด้านเจตคติดีขึ้น

คำสำคัญ การพัฒนาศักยภาพผู้นำ ชุมชนเพื่อการเรียนรู้

ABSTRACT

The purposes of this research are to: 1) develop the learning potential of the community leaders, and 2) evaluate the results of the development of leader potential for learning by holding the focus group of community leaders who are accepted by the development result throughout the country and 12 experts, and 20 community leaders selected from the developing communities by purposive sampling including subdistrict headmen, village headmen, activity group leaders, community development volunteer, and members of Subdistrict Administrative Organizations. The tool used is the focus group. The statistical tools for data analysis are frequency, percentage, mean and standard deviation.

The findings revealed that:

1. Creating a Development of Community Leader Potential for Learning Program showed that:

1.1 According to the experts, the index of consistency of Development of Community Leader Potential for Learning Program was more than 0.05. That meant the component was consistent with all aspects and the program was accepted.

1.2 The evaluation of the suitability of the Development of Community Leader Potential for Learning Program was 4.23. The suitability was at a high level. That meant the program was appropriate.

2. The assessment of the Development of Community Leader Potential for Learning Program showed that:

2.1 The average of the pre-test of the knowledge and understanding of the Development of Community Leader Potential for Learning Program was 10.00 and the post-test was 14.50. The average of the post-test was different at the significant level of 0.05. That meant the program could make the community leaders get more knowledge and understanding.

2.2 The assessment of skills of the Development of Community Leader Potential for Learning Program performed by trainers was at the highest level. The average was 3.90 – 4.80.

2.3 The assessment of attitudes of Development of Community Leader Potential for Learning Program before training was 4.08 and 4.52 after training. The average of attitudes after training was different at the significant level of 0.05. That meant the program could make the community leaders get more abilities of attitudes.

Key words Development of leader potential, Community for learning

บทนำ

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย มีการพัฒนาไปอย่างกว้างขวาง เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากการพัฒนาทางด้านสังคมทำให้ปัจจัยภายในสังคมเปลี่ยนไป และอีกด้านคือ ความเจริญ ทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการทางด้านเศรษฐกิจชุมชน เริ่มเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในการทำงานในระดับต่างๆของคนในชุมชนถูกละเลยและมองข้าม ทำให้เกิดช่องว่างที่เรียกว่า“ปัญหาของสังคม”ซึ่งหยั่งรากลึกลงไปเป็น“ปัญหาของชุมชน” ช่องว่างที่เป็นปัญหาของชุมชนและของสังคมไทยมาจากหลายประการ การแก้ปัญหาดังกล่าวต้องมีการบูรณาการแก้ไขปัญหทั้งระบบ โดยเริ่มที่คนเป็นศูนย์กลาง เพราะคนเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลง จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องพัฒนาคน โดย

เริ่มต้นบุคคลต้อง ได้รับการศึกษา การส่งเสริมการเรียนรู้ การนำประสบการณ์มาร่วม สร้างสรรค์งาน การเสริมสร้างความเข้าใจและทักษะแก่บุคคล เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีทักษะความชำนาญ มีความคิดที่สร้างสรรค์ฯ และคนก็เป็นเครื่องมือ สำคัญในการพัฒนาชุมชน สังคม และเศรษฐกิจ โดยทั้งนี้การมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาของ สังคม และของชุมชนนั้น “จะต้องพัฒนาคนเพื่อพัฒนาประเทศ” เพราะการพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ถือว่าเป็นความ สำคัญ เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการแก้ปัญหาของชุมชนไทยใน ปัจจุบัน (สุจรรยา จันทศิริ, 2557, น. 2-6)

ในการนี้ ชุมชนโดยส่วนรวมจะต้องตระหนักถึงการพัฒนาคนเพื่อการพัฒนาชุมชน โดยให้ความสำคัญถึงกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยการสร้างหลักสูตรการพัฒนา ศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตามแนวคิดของทาบ (Taba, 1962) โดยส่งเสริมการ เรียนรู้ของผู้นำชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในการพึ่งตนเองของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อ ชุมชน และควรให้ชุมชนได้ตระหนักและให้ความสำคัญถึงการส่งเสริมการเรียนรู้ และ ปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดีและมีคุณภาพ ดังนั้นในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ชุมชนและประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพของคนโดยการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ มีความชำนาญในอาชีพ และการงาน สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ในระดับชุมชนได้ (ภาวิวัฒน์ พันธุ์แพ, 2547, น. 3)

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจการสร้างหลักสูตรและการประเมินผลการพัฒนา ศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ตัวแปรในการวิจัยโดยมีผู้นำชุมชนเป็น ตัวแปรต้น และหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้เป็นตัวแปรตาม เพื่อนำข้อมูล จากการวิจัยครั้งนี้ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อ การพัฒนาหมู่บ้าน/ ชุมชนของตนเอง รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมกับ ประชาชนเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าและสร้างชุมชนเข้มแข็ง สามารถช่วยเหลือตนเอง และพึ่งพาตนเองได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างหลักสูตรพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้
2. เพื่อประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

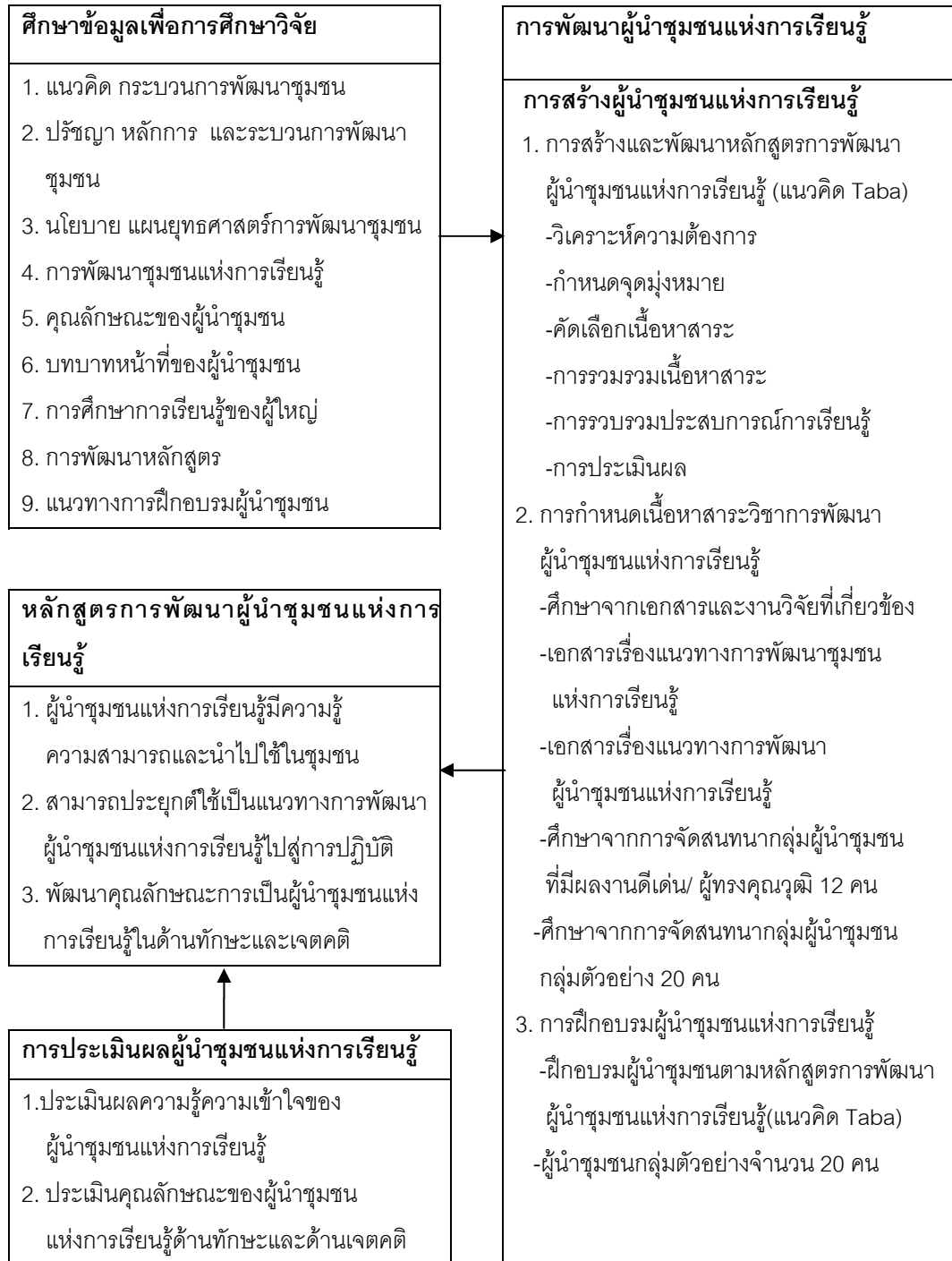
ประชากร จัดทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้นำชุมชนของชุมชนที่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ได้รับการยอมรับจากผลของการพัฒนาจากทั่วประเทศ จำนวน 9 ชุมชนจาก 9 จังหวัด ที่ปรากฏผลงานได้รับการประกาศเกียรติคุณ จากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันการศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจในงานการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน เพื่อศึกษาการเป็นต้นแบบการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

กลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มเพื่อการศึกษา (ตัวแทนจังหวัดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา) ได้มาจากการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยอาศัยเกณฑ์ชี้วัดการพัฒนาในระดับชุมชน/หมู่บ้านที่อยู่ระหว่างการพัฒนา เกณฑ์การคัดเลือกตามระดับการพัฒนาหมู่บ้าน ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในด้านชุมชนที่มีความพร้อมในการพัฒนาผู้นำ กลุ่ม/องค์กรและคณะกรรมการชุมชนมีความพร้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน และพื้นที่มีความสะดวกปลอดภัย จำนวน 1 ชุมชน และคัดเลือกผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการและที่ประชาชนในชุมชนให้การยอมรับ ศรัทธา ในการเป็นผู้นำชุมชน จำนวน 20 คน ประกอบด้วย 1) กำนัน จำนวน 1 คน 2) ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 3 คน 3) ผู้นำกลุ่มกิจกรรมจำนวน 7 คน 4) อาสาพัฒนาชุมชน จำนวน 6 คน และ 5) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3 คน

สมมติฐานการวิจัย

ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะ และมีเจตคติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็น การวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

โดยศึกษาสภาพปัญหากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้และคุณลักษณะของ ผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ลงพื้นที่ประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีผลงานที่ได้รับการ ยอมรับจากผลงานการพัฒนาจากทั่วประเทศ/ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 12 คน เพื่อกำหนด ต้นแบบการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และจัดสนทนากลุ่มผู้นำชุมชนกลุ่มตัวอย่างใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยใช้แบบบันทึก การสนทนากลุ่ม(Focus group) ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล เพื่อสร้างหลักสูตรและกำหนดเนื้อหาสาระแนวทางการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ตรวจสอบร่างหลักสูตร(IOC) และความเหมาะสมของหลักสูตร และดำเนินการฝึกอบรม ผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้

ขอบเขตเนื้อหาวิชาของหลักสูตรการฝึกอบรม ประกอบด้วย 2 ชุดวิชาหลัก คือ

หน่วยที่ 1 ผู้นำกับการส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาชุมชน

ชุดวิชาที่ 1. การเรียนรู้หลักการทำงานพัฒนาชุมชน

ชุดวิชาที่ 2. การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

หน่วยที่ 2. ผู้นำกับการส่งเสริมการเรียนรู้การพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน

ชุดวิชาที่ 1. การเรียนรู้การบริหารจัดการชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลง

ชุดวิชาที่ 2. การเรียนรู้การบูรณาการงานชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลง

2. การประเมินผลการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

โดยประเมินความรู้ความเข้าใจ และประเมินคุณลักษณะด้านทักษะและเจตคติ

2.1 การประเมินความสอดคล้องของหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ โดยการวัดค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่

2.2 การประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมมีค่าคะแนนเฉลี่ยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่

2.3 การประเมินความรู้ความเข้าใจการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่อยู่ระหว่างการพัฒนา 1 ชุมชน จำนวน 20 คน โดยดำเนินการประเมินผลความรู้ความเข้าใจผู้นำชุมชนก่อนและหลังการฝึกอบรม

2.4 การประเมินความสามารถด้านทักษะการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่อยู่ระหว่างการพัฒนา 1 ชุมชน จำนวน 20 คน การประเมินโดยคณะวิทยากรหลังการฝึกอบรมฯ

2.5 การประเมินความสามารถด้านเจตคติการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนที่อยู่ระหว่างการพัฒนา 1 ชุมชน จำนวน 20 คน โดยดำเนินการประเมินผลความสามารถด้านเจตติก่อนและหลังการฝึกอบรมฯ

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาวิจัยสรุปผลการสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1.1 การสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ คุณสมบัติของผู้เข้ารับการฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมาย ขอบเขตเนื้อหา ระยะเวลาการฝึกอบรม เทคนิควิธีการ การประเมินผล การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรด้านความสอดคล้องของหลักสูตรและความเหมาะสมของหลักสูตร

1.2 การทดลองใช้หลักสูตรโดยการฝึกอบรมผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้

นำหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการฝึกอบรม โดยประเมินความรู้ความเข้าใจ และประเมินคุณลักษณะความสามารถด้านเจตคติตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ก่อนการฝึกอบรมและหลังการฝึกอบรม และการประเมินคุณลักษณะความสามารถด้านทักษะหลังการฝึกอบรม

2. ประเมินผลการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

ผู้วิจัยวิเคราะห์สรุปผลดังนี้

2.1 ประเมินผลการวัดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ พบว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจก่อนการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 10.00 และหลังการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 14.50 แสดงว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 แสดงว่าหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น

2.2 การประเมินผลความสามารถด้านทักษะหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดำเนินการประเมินหลังการฝึกอบรมโดยคณะวิทยากร พบว่า ผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.90 – 4.80

2.3 การประเมินผลความสามารถด้านเจตคติ หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ พบว่า ผลการเปรียบเทียบเจตคติของผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ก่อนการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 4.08 และ หลังการฝึกอบรมคะแนนเฉลี่ย 4.52 แสดงว่า คะแนนเฉลี่ยด้านเจตคติหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 แสดงว่าหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้นำชุมชนมีความสามารถด้านเจตคติดีขึ้น

อภิปรายผล

1. การสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

การสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ คือการสร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน โดยศึกษาแนวคิดจากทฤษฎีในเบื้องต้นและได้ดำเนินการประชุม สทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีผลงานดีเด่นในด้านการพัฒนาชุมชนและผู้นำชุมชน กลุ่มเป้าหมายที่กำหนด ได้ข้อสรุปแนวทางการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน ตามแนวทาง การฝึกอบรม หลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหา ประกอบด้วย เนื้อหาหน่วยที่ 1 ผู้นำชุมชนกับการส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย ชุม วิชาที่ 1.1 การเรียนรู้หลักการทำงานพัฒนาชุมชน ชุมวิชาที่ 1.2 การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื้อหาหน่วยที่ 2 ผู้นำชุมชนกับการพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยชุมวิชาที่ 2.1 การเรียนรู้การบริหารจัดการชุมชน ชุมวิชาที่ 2.2 การเรียนรู้การบูร ณาการงานชุมชน โดยเริ่มต้นด้วยการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน เพื่อเป็น แนวทางให้ผู้นำชุมชนมีขีดความสามารถในการไตร่ตรอง คิดวิเคราะห์ และวางแผนเพื่อการ แก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้มีความ สอดคล้องกับงานของ มิ่งขวัญ คงเจริญ (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบ การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า 1) องค์ประกอบของการเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้มี 9 องค์ประกอบคือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การนำเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การ ปฏิบัติในชุมชน ระบบคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ กระบวนการถ่ายทอด เรียนรู้ชุมชน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง ระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลางการพัฒนา การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม ที่เอื้อต่อวิถีชีวิต ระบบทุนของชุมชนที่มีรูปแบบและวิถีการทางวัฒนธรรม ความเสมอภาค ความยุติธรรมในการจัดการชุมชน และการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิต ร่วมกัน 2) การเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการ เรียนรู้ เป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนและในระดับชุมชน 3) รูปแบบการเสริมสร้าง ความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในชุมชนเมืองและชุมชนชนบท ประกอบด้วย การ

กำหนดเป้าหมายและวางแผน การวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน การทำประชาคมเพื่อหาสาเหตุของปัญหา การจัดเวทีชาวบ้านให้ความรู้ความเข้าใจ การบันทึกการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ คณะกรรมการ คณะบุคคลหรือแกนนำชุมชน ดำเนินการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน มีการติดตามผลงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกและกลุ่มชุมชนอื่นๆ และสอดคล้องกับพจนานุกรม (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการพัฒนา รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน : กรณีศึกษาแบบพหุภาคี พบว่า 1) กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการคิดและปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาด้านนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม ชุมชนให้ดีขึ้นและมีความสมดุล ประกอบด้วย 8 ขั้นตอน คือ การทบทวนความยากลำบากในชีวิต การตรวจสอบถึงสาเหตุวิกฤตของกลุ่มแกนนำชุมชน การกระตุ้นคนในชุมชนให้ตระหนักในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของชุมชน การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติตามทางเลือก การประเมินผลสะท้อนกลับ การพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น และการบูรณาการเข้าสู่ชีวิต

การทดลองใช้หลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ คือนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 คน การประเมินผลการฝึกอบรมตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจของผู้นำชุมชนหลังการฝึกอบรม สูงกว่า ก่อนการฝึกอบรมและเมื่อทดสอบเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการฝึกอบรม แสดงว่า หลักสูตรการฝึกอบรมศักยภาพผู้นำชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้นซึ่งสอดคล้องกับผลงานของสุพจน์ แสงเงิน (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน พบว่าชุมชนมีเป้าหมายหลักในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพโดยมีปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ 5 ประการ คือ จิตสำนึกร่วมภายในชุมชน ความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต แรงผลักดันจากผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายชุมชน และการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ และสอดคล้องกับผลงานของ สรรค์ วรอินทร์ (2546 : บทคัดย่อ) กล่าวถึงผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน พบว่า การพัฒนา “คน” ทุกคนที่เข้าร่วมกระบวนการ กระบวนการเรียนรู้ที่ขึ้นอยู่เป้าหมาย ของการจัดกิจกรรมเพื่อ

พัฒนา “คน” เป็นกิจกรรมที่สร้างปัญญา สร้างจิตสำนึก และอุดมการณ์ใหม่ให้ชุมชนได้คิดหาวิธีการดำเนินชีวิตของตนให้มีความสุข โดยการยึดวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างชุมชนในสังคมไทยในปัจจุบันให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืน

2. การประเมินผลการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้

การประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้จากผลการดำเนินการทดสอบความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์จากการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมผลปรากฏว่า หลังการฝึกอบรมผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีความรู้ ความเข้าใจมากขึ้น

การประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ จากผลการดำเนินการทดสอบคุณลักษณะด้านทักษะในการพัฒนาผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์จากการประเมินหลังการฝึกอบรม ผลปรากฏว่า หลังการฝึกอบรมผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมายมีคุณลักษณะด้านทักษะมากขึ้น

การประเมินผลหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ จากผลการดำเนินการทดสอบคุณลักษณะด้านเจตคติในการพัฒนาผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการวิเคราะห์จากการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมผลปรากฏว่า หลังการฝึกอบรมผู้นำชุมชนกลุ่มเป้าหมาย มีคุณลักษณะด้านเจตคติมากขึ้น

สรุปได้ว่า หลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ สามารถที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนในด้านความรู้ความเข้าใจ การพัฒนาทักษะ และเจตคติตามเป้าหมาย และภารกิจของหน่วยงานราชการเพื่อสร้างผู้นำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และตามเป้าหมายของชุมชนเพื่อเป็นตัวแทนชุมชนในการเข้ามามีความรับผิดชอบต่อชุมชนโดยการใช้ความรู้ความสามารถเพื่อการพัฒนาชุมชนสอดคล้องกับเสรี พงศ์พิศ (2550 : บทคัดย่อ) ได้วิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตร “ศูนย์เรียนรู้

เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน” และการฝึกอบรมการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร พบว่า การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามความสนใจของแต่ละคนแต่ละครอบครัว เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของตนเอง การหาความรู้ของแต่ละคน แต่ละครอบครัว เป็นการเรียนรู้ที่มีการจัดการตามหลักสูตรอย่างเป็นระบบโดยเน้นการเรียนรู้จากการฝึกอบรมและการปฏิบัติ ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกเข้ามามีบทบาทในการจัดร่วมกับชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งมีหลักสูตรต่างๆ เปิดให้ชุมชนได้เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเอง และการพัฒนาท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

จากการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะ 3 ประเด็น ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนในการพัฒนาผู้นำชุมชน และการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ตามผลงานการวิจัยการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดับอำเภอและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญ และสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้นำชุมชน โดยกำหนดเป้าหมาย แผนงาน โครงการ เพื่อดำเนินงานการพัฒนาผู้นำชุมชนไว้ในแผนชุมชนและแผนพัฒนาตำบลหรือแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

2) ควรจัดการฝึกอบรม ตามหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้นำชุมชนต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะความสามารถในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และการพึ่งพาตนเองได้ ตามสภาพปัญหาและความต้องการของผู้นำชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม

3) ควรส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ เพื่อดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของผู้นำชุมชนที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตร และมีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4) ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการบริหารของผู้นำชุมชน เพื่อให้ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเสนอ/แจกแจงปัญหาและความต้องการของชุมชน จากแนวคิดของผู้นำชุมชน ในการกำหนดนโยบายการบริหารและการออกกฎ ระเบียบในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

เพื่อให้สามารถนำหลักสูตร การพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ตามผลงานการวิจัยการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ควรคำนึงถึงความพร้อมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนและพัฒนาผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ในด้านวิทยากร บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์ การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสม และคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้นำชุมชน ควรให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างจริงจัง

2) ควรได้มีการศึกษา การศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจในการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร และชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้เข้ารับการฝึกอบรม การส่งเสริมการเรียนรู้เน้นกระบวนการกลุ่ม การเรียนรู้ร่วมกัน วิทยากรต้องมีความชำนาญการ มีทักษะความสามารถในด้านวิทยากรกระบวนการ และต้องสร้างบรรยากาศการฝึกอบรมที่ดี

3) ควรจัดกิจกรรมที่หลากหลาย กระตุ้นความสนใจ และสร้างเสริมองค์ความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยกิจกรรมเสริม อาจเสริมสร้างการปฏิบัติจริงให้มากขึ้น การเรียนรู้โดยประสบการณ์จริง การศึกษาดูงาน การสาธิต กิจกรรมตัวอย่าง เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดทักษะในการปฏิบัติงานอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอเพื่อการวิจัย สำหรับการศึกษาเพื่อการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตามผลงานการวิจัยการประเมินผลการสร้างหลักสูตรการพัฒนาผู้นำชุมชนเพื่อการเรียนรู้ ดังนี้

1) ควรวิจัยเพื่อติดตามประเมินผลการดำเนินงานการพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ ตามบทบาท หน้าที่ เพื่อเป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัย เงื่อนไข ความสำเร็จ หลักผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตร

2) ควรวิจัยในเชิงการเปรียบเทียบ บทบาทของผู้นำชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร การพัฒนาผู้นำชุมชนแห่งการเรียนรู้ กับผู้นำชุมชนที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการฝึกอบรม ในด้านกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมระดับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและการเข้าไปมีส่วนร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). *คู่มือพัฒนากรในการส่งเสริมชุมชนแห่งความเกื้อกูล*. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2555). *แผนปฏิบัติการราชการกรมการพัฒนาชุมชน 4 ปี พ.ศ. 2555-2558*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวงษ์สว่างพับลิชชิงแอนด์พริ้นติ่ง จำกัด.
- ครรชิต พุทธิโกษา. (2554). *คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พจนา เอื่องไพบูลย์. (2546). *การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน:การศึกษาแบบพหุกรณี*. (ปริญญาานิพนธ์ ปริญญาคุษฎิบัณฑิต).
- กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภาวิวัฒน์ พันธุ์แพ. (2547). ผู้นำกับองค์การแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: วารสารมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.
- มิ่งขวัญ คงเจริญ. (2553). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนของชุมชนแห่งการเรียนรู้. (ปริญญาณิพนธ์ ปริญญาดุชะฎิบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรวค์ วรอินทร์. (2546). รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน: มิติด้านการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการวิจัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2555). สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – 11 (2504 – 2559). สืบค้น 6 พฤษภาคม 2556, จาก <http://acii3z.blogspot.com./2012/01/1-11.html>
- สุจรรยา จันทศิริ. (2557). วิชาประเด็นทางสังคม. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. สืบค้น 26 กันยายน 2558, จาก http://elearnimg2.utec.ac.th/official_tcu/econtent/HG010/lesson7.pdf
- สุพจน์ แสงเงิน. (2546). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน: ศึกษากรณี ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์แก้ว. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์.สถาบันราชภัฏพระนคร.
- เสรี พงศ์พิศ. (2550). คู่มือศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน โครงการวิจัยและพัฒนาสื่อการเรียนรู้การพัฒนาหลักสูตรศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนและการฝึกอบรมการจัดทำแผนชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยประชากรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(เอกสารอัดสำเนา)
- Taba, Hilda. (1962). *Curriculum Development Theory and Practice*. New York: Harcourt, Brace and World.